

Altorjay Tamás

KADOSA PÁL HÉT PETŐFI DALA

Az előadás témájának ötletét a szerzők – Petőfi Sándor, Kadosa Pál – kerek évfordulói ihlették, amelyeket 2023-ban ünnepelhettünk.

A tanulmányban Kadosa Pál hét Petőfi dalát elemezzük, amelyek 1952-ben jelentek meg az Editio Musica Budapest kiadásában. Ezek a következők:

1. A szerelem, a szerelem / Love, love (Székelyhíd, 1843 november)
2. De már nem tudom mit csináljak / But I dont know what to do (Tokaj, 1844 február)
3. Mi kék az ég / How Blue the Sky is (Eperjes, 1845 április)
4. Orbán (Pest, 1845 március)
5. Az erdőnek madara van / The Forest has its Birds (Pest, 1847 június)
6. Boldog éjjel / Happy Nights (Pest, 1844 december)
7. Tíz pár csókot egy végből / Ten Pairs of Kisses in One Go (Koltó, 1847 október)

Életrajzok:

Petőfi Sándor (1823, Kiskőrös–1849, Segesvár) életrajzából a megzenésített versekhez kapcsolódó eseményeket emeljük csak ki.

A költő zsenge felnőtt korában az iskolai kööttségeket és a szülői háztól való anyagi függést próbálta levetni. 1839-1841 között katonai szolgálattal próbálkozott, de gyenge egészsége és fizikuma ezt hosszú távon nem tette lehetővé. 1841-42-43-ban háromszor próbálkozott vándorszínészettel is, de orrhangja és lámpalázás érzékenysége miatt elmaradt a siker. Érzelmi élete is csapongó volt egészen Szendrey Júliával történt – 1846 augusztus – találkozásáig. Korábbi fellángolásai: 1839: Tóth Róza; 1844 Nagy Zsuzsika; 1844-45 fordulója Csapó Etelke; 1845 ősze Mednyánszky Berta; házasság Szendrey Júliával 1847 szeptember 8. , majd mézeshetek ősszel, Koltón.

Az első vers – A szerelem, a szerelem – a szülői házzal való feszültségére utal, és 1843-ban íródott, amikor Erdélyben harmadszor próbálkozott – sikertelenül – vándorszínészettel.

A második vers – De már nem tudom mit csináljak – 1843-44 telén a debreceni nyomorgás után a költő elindul az Északi-középhegységen át Pestre, ahol a Kisfaludy Társaságnál már beindul fordítói pályafutása, de útközben megakad Tokajon, a Tiszán levonuló árhullám miatt. Itt íródott ez a vers.

A hatodik vers – Boldog éjjel – az 1844 decemberi szerelmi fellángolására utal Csapó Etelke iránt.

A harmadik vers – Mi kék az ég – 1845 tavaszán, a felvidéki vándorlása során, Eperjesen íródott, ahova a hatodik versnél említett, tragikusan végződő szerelmi fellángolása után felejtteni utazott. Csapó Etelke ugyanis 1845 januárjában hirtelen meghalt.

A negyedik vers – Orbán – akkor keletkezett, amikor az előző versnél emlegetett felvidéki út után visszatért Pestre. A borfogyasztással vigasztalódó ember alakja jelenik ebben meg.

Az ötödik – Az erdőnek madara van – és a hetedik – Tíz pár csókot egy végből – verset a Szendrey Júlia iránt érzett szerelem, az esküvőre való készülődés és a mézeshetek ihlették 1847 nyarán valamint őszén.

Kadosa Pál (1903, Léva – 1983, Budapest) Veisz Pál néven született a felvidéki – ma Szlovákia – Léván. Három éves korában szülei elváltak, és ettől kezdve Nagyszombatban – szintén Felvidék – nagyszüleinél nevelkedett. Nagyszülei kapcsolatban álltak korábban a városban élő Kodály családdal is. Kadosa Pál itt kezdett zongorát tanulni. 1918-ban édesanyjával Budapestre költöztek, mivel édesanyja újra férjhez ment. Zongora tanulmányait itt már Pál Ilonánál folytatta Kadosa, majd 1921-ben érettségije után felvették a Zeneakadémiára. Az akadémián zongorát Keleti Lilinél, majd Székely Arnoldnál tanult. Székely Thomán István növendéke volt, aki Liszt Ferenc egyik, kedvenc magyar tanítványa volt

korábban. Kamarazene tanulmányokat Weiner Leónál végzett, míg a zeneszerzés fortélyait Kodály Zoltánnál sajátította el.

Zenei tanulmányaival párhuzamosan képzőművészeti – grafika, festészet – tanulmányokat is folytatott, és baráti kapcsolatot ápolt a kor avantgárd képzőművészeivel – Berény Róbert, Bortnyik Sándor, Dési Huber István, Goldman János, Pátzay Pál, Sugár Andor – is.

A Zeneakadémián 1927-ben diplomázott. Friss diplomásként elkezdett zongorát tanítani a Fodor Zeneiskolában – ma Tóth Aladár Zeneiskola – amelyet Fodor Ernő zongoraművész alapított, hiánypótlásként, mint a Zeneakadémia előkészítő intézményét. Itt működött 1943-ig, amikor is a zsidótörvények miatt átkerült a Goldmark Zeneiskolába – ma Molnár Antal zeneiskola – ahol 1944-ig taníthatott, majd a munkaszolgálat miatt ezt meg kellett szakítva.

1945-től haláláig a Zeneakadémia főtárgy tanára, sőt 1948-tól a Zongora Tanszék vezetője is volt.

Tanári hitvallása: *Mindig konkrétan az adott zenéből szeretnék kiindulni és alkalmazkodni a növendék egyéniségéhez.* (Breuer, 1978) *A pedagógia egy kapcsolat. Én nem tudnék elképzelni tanár-növendék kapcsolatot olyan emberrel, akivel emberi kapcsolatom nincsen. (...) Nos, ha valamit elítélek, az az, hogy rátukmáljam a saját elképzeléseimet a növendékeimre, akár mint zeneszerző, akár mint zongorista. A legrettenetesebb dolog, ha az ember egyéniségét utánozzák a növendékei. Az a módszerem, hogy nincs módszerem. Mindig konkrétan az adott zenéből szeretnék kiindulni és alkalmazkodni a növendék egyéniségéhez. Mindenkit a saját tehetségéből próbáltam és próbálok tovább fejleszteni. Igyekszem nem elrontani a növendékben rejlő tehetséget. (...) A zenei kifejezés intenzitása rendkívül fontos az előadóművészetben. Ez az út a közönséghez.* (Ábrahám, 2003)

Leghíresebb tanítványai: Dráfi Kálmán, Jandó Jenő, Kiss Gyula, Kocsis Zoltán, Kurtág György, Ránki Dezső, Schiff András.

Közéleti tevékenysége: 1928-ban zeneszerző kortársaival megalapította a Modern Magyar Muzsikások csoportját, amely hamarosan egybeolvadt a Bartók és Kodály által 1911-ben alapított *Új Magyar Zene Egyesület*-be (UMZE), a Modern Zene Nemzetközi Társasága magyarországi szekciójába.

Alelnöke lett a *Művészeti Tanácsnak*, majd ennek megszűnte után 1949 óta elnökségi tagja, s egy ideig ügyvezető elnöke volt a *Magyar Zeneművészek Szövetségének*.

Élete utolsó szakaszában elnöke az Országos Zenepedagógus Szakosztálynak.

A Londoni *Royal Academy of Music* tiszteletbeli tagjává, a *Deutsche Akademie der Künste* pedig tagjává választotta.

Előadóművészi jellemzői: Bartók előadói stílusára emlékeztető telt hangzás és lüktető ritmika jellemezte zongorajátékát, sok kortárs művet mutatott be.

Zeneszerzői hitvallása: Vallotta, hogy a zenemű legmagasabb mércéje annak szuggesztivitása, *a hallgatónak nyújtott élmény*. (Breuer, 1978) Művészete európai távlatú, ahogy kritikusai fogalmaztak. *Stílusában azonban inkább megtaláljuk Bartók, Hindemith, Stravinsky befolyását, mint Kodályét. Emellett a jazz és a 20-as évek avantgárd-ja is hatással volt rá. Stílusa eltéveszthetetlenül egyénivé vált. Népzenei hangvételi, ihletésű feldolgozásai jellegzetesek.* (Ábrahám, 2003)

Művei: Kadosa művei a Modern Zene Nemzetközi Társasága fesztiváljain, külföldön szólaltak meg előbb, mint itthon.

Első szerzői estje 1923-ban volt, ahol I. zongorasztütjét adta elő. Az UMZE rendezte első szerzői estjét is 1933 májusában. Az I. zongoraversenye 1933-i ősbemutatójára Amsterdamban került sor saját szólójával.

Szimfonikus művek: 5 kantáta, 8 szimfónia és a Sinfonietta, 2 divertimento.

Versenyművek: 4 zongoraverseny, 2 hegedűverseny, versenymű brácsára, versenymű vonósnégyesre.

Kamaraművek: 3 vonósnégyes, 4 zongoraszonáta, zongoradarabok,

Vokális művek: 1938-40 Kantáta József Attila verseire - A végzetes szerelemről (De amore fatali). Huszti kaland című opera, operaházi bemutatója 1951. november 22-én volt. 13 előadás után a szerző visszavonta művét. Hét dal József Attila verseire (1964), négy Nelly Sachs (1891-1970, német Nobel-díjas költőnő) dal. Arany János verseire hat kórusdal.

Műveinek kiadója a mainzi Schott kiadó.

Díjai: 1950-ben és 1975-ben Kossuth-díj, 1953-ban Érdemes művész, 1963-ban Kiváló művész. Erkel Ferenc díj: 1955 és 1962.

Emlékére a CSEMADOK (Csehszlovákia Magyar Dolgozók Kultúregyesülete, 1949) Tanácsa, valamint a Szlovák Magyar Zenebarátok Társasága, a Lévai Művészeti Alapiskola és a Reviczky Társulás két évente a Lévai Művészeti Alapiskola hangversenytermében Kadosa Zongoraversenyt rendez, több korcsoport számára.

2019. október 24-én a Lévai Művészeti Iskola ünnepélyes keretek között felvette Kadosa Pál nevét.

Elemzések:

1. A szerelem, a szerelem...(Székelyhíd, 1843. november 4-24. között): négy négysoros – soronként 8 szótagos – versszakokból álló vers. A sorvégek párosával rímelenek. A szövegben ábrázolt gondatlan, szerelmes bojtár alakjában felismerhető a fiatal Költő lelkiismeret-furdalása szüleiivel kapcsolatos viselkedésével.

A zenei feldolgozás a szerelmi érzés csapongó, szertelen hullámvázát ábrázolja. A négy bevezető ütemben felbontott szeptim-akkord - a, F, H, B, C - fordítások jelzik az érzelmek ingadozását. Az énekszólám is lendületes, emelkedő-ereszkedő íveket rajzol. A hangterjedelme 17 fél hangnyi. A hangnem dúr és dór között ingadozik. Mind a négy versszak zenei feldolgozása egyező. A szövegi hangsúlyok változása miatt vannak csak az énekszólamban kisebb ritmikai eltérések. A záróakkord d-moll.

2. De már nem tudom, mit csináljak...(Tokaj, 1844. február): a vers két négysoros versszakból áll. A verssorok 9 szótagosak és a sorvégek párosával rímelenek. A szövegben egyértelmű utalás van az 1843-44 fordulóján levonuló tiszai árhullámra, amit tokaji látogatása során a költő is személyesen megtapasztalt.

A kíséret határozottan akkordikus. A G-dúr 5. fokú szeptimakkordjait halljuk. Az énekszólám is hetyke, határozott oktávugrással indul a versszakok első két sorában.

Az oktáv ugrásos dallamkezdés és a giusto tempo az elszabadult, duhaj borissza elszántságot ábrázolja.

A kíséret a dallamkövetésen túl D és E szeptim-akkord fordítások, valamint a és D alaphármasok fordításaiból építkezik. A zárlat G. A kíséret olykor az énekszólámot imitálja.

3. Mi kék az ég! (Eperjes, 1845. április): rövid 4 szótagos – belső rímes – sorok után változó szótagszámú hosszabb sorok, váltakozó sorvégi rímekkel. Szerelmi bánat – Csapó Etelke iránt – fűtötte a költőt. Felvidéki vándorlás során született. A nyiladozó természetbe vágyakozást ábrázolja, az önmarcangoló bánat helyett. Az énekszólám mindkét versszakban 16 félhangnyi hangközugrással indul. A második versszak végén kromatikusan ereszkedik a mélypontig. A kíséret tág fekvésű, arpeggio akkordjai a tavaszi természet zajait festik.

A hangnem alapvetően C-dúr. A tört akkordokban viszont szűk hármasok – F#, Eb, G# – is megjelennek. A zárlat C. A 2. versszak dallama az elsőnek variánsa, a-mollos hangnemi átszínezéssel.

4. Orbán (Pest, 1845. február-március): azonos szótagszámú – 8+3 - minden sor. Minden sorvég összecseng, rímel.

A 3 szótagos sorok párosával ismétlődnek.

A szerelmi bánatot feledtető felvidéki vándorlás ihlette 1845-ben, de már Pestre visszatérve íródott.

Határozott diatonikus hangneme van: E. Az előjáték ismételt fordulatai az énekszólám első négy ütemét előlegezik, majd az utolsó 8 üteméből az első négy ütem unisono fordulatai az

alkoholos befolyásoltság alatti ember sikertelen, ismétlődő mozdulatait idézik. Az utolsó négy üres ütem a hirtelen elbóbiskolásra utal.

Az énekszólám versszakokként ismétlődik. Sorszerkezete: A, Av, B, C. A második versszak előtti előjátékban az énekszólám motívum idézeteit halljuk, fekvésváltásokkal. Az „elbóbiskolás” üres ütemeinek száma itt kétfőre csökken.

A második versszak második felét a zeneszerző – a költővel ellentétben – megismétli. Az elő és utójátékban itt újra ismétlődő, unisono motívumok idézik a részeg ember sikertelen mozdulat-kísérleteit.

5. Az erdőnek madara van...(Pest, 1847. június 14-30.): a sorok szótagszáma végig 8. A sor végi rímek az első versszakban végig, míg a többi versszakban párosával összecsengenek.

A nagy természeti léptéktől a párkapcsolatig ível minden versszak. Ezt a verset már a Szendrey Júlia iránti szerelem ihlette. Az első és a második versszak előjátéka és énekszólama is egyforma. A hangnem g-moll és B-dúr között váltakozik. Az énekszólám hangneme B-dúrból származtatható d-fríg (misor). Az énekszólám ismétlődő ütemekből építkezik és fokozatosan ereszkedő. A második versszak előjátékának első három üteme csupán az „újdonság” g-mollban.

A harmadik versszak előjátékában váratlan modulációval a g-mollból esz-mollra vált. A tizenhatod futamok tördeltek, és fekvésváltás után visszatér a g-mollba.

Az énekszólámat hosszú, ütemeken át kitartott hangok – D, Eb, D – uralják, melyek az elkerülhetetlen elmúlásra utalnak. A kíséret ez alatt fekvésváltásos tizenhatod fordulatokban mozog, a g-moll különböző fokairól induló hármas és négyeshangzatai, szűk és bő változatok is. A harmadik versszak második fele az első két versszakot idézi. A kíséret unisono mozog az énekszólámmal. A hangnem ismét g-moll, és 5. fokon zár (D).

6. Boldog éjjel...(Pest, 1844. december): változó hosszúságú, szótagszámú sorok: 11, 11, 11, 4, 4, 7. A sorvégek párosával összecsengenek: 1-2, 4-5, 3-6. Csapó Etelke iránti – tragikusan

rövid – szerelmi lánghatás ihlette. A zeneszerző az 5. 6. 7. dal folyamatos – attacca – előadását kéri. Az összekapcsoló témárokonstansit – szerelem – hangnemi rokonsággal erősíti. Az előző dalt záró D után H-val indít. A kíséret felső szólama az énekszólama erősíti, vagy idézi. Az énekszólama az érzelmek szertelen örömet ábrázolja. Mindkét versszak azonos énekszólama és kíséretet kap. A záró határozott G.

7. Tíz pár csókot egyvégből...(Koltó, 1847. október): a sorok szótagszáma következetesen: 7, 7, 4, 3, 4, 3 az első és az ötödik versszaknál, 7, 7, 3, 3, 4, 3 a közbenső versszakoknál.

Sorvégi rímek: az első és második valamint a negyedik és hatodik sorvégi rímek minden versszakban. A vers az ifjú pár mézeshegyei alatt született. A hetedik dal hangneme – G – az előzőével azonos. Az előjáték az énekszólama előlegezi, amely a 6. dal záró-szakaszának dallamát is felidézi. Az első két versszak közötti átvezetés a g-moll is érinti. Az öt versszakból négynek – 1.,2.,4., 5. – azonos az énekszólama, de a kíséret változik. Meglepetést a 3. versszak feldolgozása okoz. A hangnem hirtelen G-ról Ab-ra vált, és az énekszólama dallama is a többi négy versszakénak variánsa.

A szerelmi érzés szertelen túláradását ábrázolja. Az utolsó két versszak a szerelem érzéki oldalára utal. A kíséret a 3. versszakban végig dallamkövető, míg a többi versszakban szertelenebb. Hangnemi kitérés csak az összhangzatos párhuzamos moll – e-moll – irányába jelentkezik.

Az alábbi linken megtekinthető a hét Petőfi dal felvétele, amely az SZTE JGYPK Ének-zene Tanszék által szervezett 24. Nemzetközi Zenei Konferencia záróhangversenyén készült 2023. október 4-én az SZTE Dugonics téri aulájában. A Kadosa dalok az 1h 27'30" – 1h 43' között találhatóak. Az előadók: zongora: Joóbné Cziffra Éva (A szerelem, a szerelem; De már nem tudom, mit csináljak), Dombiné Kemény Erzsébet (Mi kék az ég; Orbán), Maczelka Noémi (Az erdőnek madara van; Boldog éjjel ; Tíz pár csókot egyvégből), ének: Altorjay Tamás.

<https://www.youtube.com/watch?v=41y1GsoFNFU>

Felhasznált irodalom:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Pet%C5%91fi_S%C3%A1ndor

https://hu.wikipedia.org/wiki/Kadosa_P%C3%A1l

https://hu.wikipedia.org/wiki/Pet%C5%91fi_Zolt%C3%A1n

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szendrey_J%C3%BAlia

Ábrahám Mariann: 100 éve született Kadosa Pál

<http://www.parlando.hu/Kadosa1.htm>

Bieliczkyé Buzás Éva: Emlékezzünk Kadosa Pál zeneszerzőre, zongoraművészre, zenepedagógusra

https://www.parlando.hu/2023/2023-4/Kadosa_Pal-120.pdf

Breuer János: Kadosa Pál köszöntése (Parlando 1963/9)

[http://www.parlando.hu/1963/1963-9/1963-09-04-](http://www.parlando.hu/1963/1963-9/1963-09-04-Kadosa.htm)

Kadosa.htm)

Breuer János : Tizenhárom óra Kadosa Pállal (Zeneműkiadó,

BP., 1978, ISBN 963 330 262 5

Kerényi Ferenc: Petőfi Sándor élete és költészete (Osiris

Kiadó, BP. 2008, ISBN 978 963 389 983 0

Lucz Ilona: Kadosa Pál a zeneszerző, a zongoraművész, a zenepedagógus (DLA értekezés, 2009)